

Przedmowa

Publikacja jest pokłosiem ogólnopolskiej konferencji naukowej, która odbyła się online w dniach 20–21 września 2021 r. w ramach działalności Zespołu Rozwoju i Zaburzeń Mowy Rady Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk. Zespół Rozwoju i Zaburzeń Mowy został powołany w 2019 r. w trakcie VII kadencji Rady Języka Polskiego i zakresem swego działania obejmuje wszelkie sprawy związane z logopedią – nauką o biologicznych podstawach mowy, to jest wiedzą o rozwoju językowym, zaburzeniach mowy, ortofonią oraz profilaktyką zaburzeń mowy. Do zadań Zespołu należy m.in.: rozwijanie świadomości społecznej dotyczącej prawidłowości rozwoju mowy, poprawnej wymowy i zaburzeń mowy; ocena stanu sprawności językowych i komunikacyjnych dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym, osób posługujących się zawodowo słowem mówionym, chorych z zaburzeniami mowy powstałymi w wyniku schorzeń somatycznych, neurologicznych i psychicznych; przygotowanie programów działań profilaktycznych w odniesieniu do dzieci, młodzieży i dorosłych, u których mogą wystąpić zaburzenia mowy.

Działalność Zespołu w strukturze Rady Języka Polskiego wiąże się także z pewną misją. Otóż od połowy XX w., odkąd w Polsce kształtuje się odrębna płaszczyzna badawcza, obejmująca problemy języka i mowy w rozwoju oraz w zaburzeniach, powstają ośrodki naukowe prowadzące badania w tym zakresie, rozwija się kształcenie przyszłych logopedów, coraz wyraźniej rysuje się potrzeba wypracowania metodologii badań logopedycznych. Dotychczas problematyka rozwoju i zaburzeń mowy ujmowana była z perspektywy różnych dyscyplin naukowych, m.in.: językoznawstwa, pedagogiki, psychologii, medycyny, co skutkowało tym, że problemy logopedyczne opisywane były na gruncie odległych od siebie dziedzin wiedzy, rozmaicie były nazywane i definiowane w obrębie poszczególnych nauk, przez co nie tworzyły spójnej refleksji teoretycznej. Przedmiot badań logopedycznych, sytuujący się wcześniej w obrębie nauk medycznych, społecznych bądź humanistycznych, wyodrębnia się coraz wyraźniej, zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i praktycznym, jako osobna przestrzeń, wymagająca swoistych metod opisu. Transdyscyplinarność przedmiotu badań zjawisk logopedycznych nakazuje opracować taką metodologię, która jasno określi obszar badawczy, odpowiednio zhierarchizuje problemy badawcze, ustali aparat terminologiczno-pojęciowy.

Celem publikacji jest przedstawienie dotychczasowych podejść metodologicznych w badaniu języka w normie biologicznej i w zaburzeniach. Niniejszy tom prezentuje

prace uznanych polskich badaczy z różnych ośrodków akademickich (Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu Opolskiego, Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Uniwersytetu Pedagogicznego oraz Wyższej Szkoły Aktorskiej w Krakowie, Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Uniwersytetu Warszawskiego) o znaczącym dorobku naukowym w zakresie szeroko pojętych badań nad językiem, umysłem i komunikacją, którzy prezentują metodologię badawczą wypracowaną na potrzeby własnych badań. Bogactwo problematyki prezentowanych opracowań ujęte zostało w cztery bloki tematyczne.

Blok pierwszy, zatytułowany *Aspekty metodologiczne*, obejmuje prace dotyczące usytuowania logopedii w systemie nauk (Miroslaw Michalik: *Logopedia jako nauka „sensu largo” a logopedia jako nauka „sensu stricto”. Różnicowa refleksja metalogopedyczna*), koncepcji teoretycznych w badaniach relacji język – umysł (Ewa Hrycyna: *Wybrane problemy poznania w logopedii – na przykładzie zaburzeń ze spektrum autyzmu*, Urszula Jęczeń: *Reprezentacja wiedzy w umyśle dziecka a procedury diagnozy logopedycznej*, Barbara Gawda: *Emocjonalna fluencja werbalna. Techniki opisu struktury pojęć*) oraz problemów związanych z terminologią logopedyczną (Grażyna Jastrzębowska: *Zaburzenia rozwoju mowy i języka – ustalenia terminologiczne*),

W obrębie drugiego bloku, zatytułowanego *Teoretyczne podstawy postępowania logopedycznego*, znalazły się opracowania dotyczące różnych koncepcji opisu zjawisk językowych w normie i zaburzeniach, z których wynikają implikacje diagnostyczno-terapeutyczne dla postępowania logopedycznego (Jolanta Panasiuk: *Modele rozwoju i inwolucji człowieka a teoria i praktyka logopedyczna*, Barbara Boniecka: *Poznanie w dziecięcych strukturach językowych*, Alina Maciejewska: *Analogia w języku – ustalenie relacji formy i treści narzędziem diagnozy i terapii logopedycznej*, Ewa Boksa: *Mechanizm interakcji w procesie diagnozowania osób ze spektrum autyzmu*, Danuta Pluta-Wojciechowska: *Efektywność terapii dyslalii jako kategoria badań naukowych w logopedii*, Kinga Kowalska: *Wymowa wzorcowa w stylizacji. Gwara podkrakowska w „Weselu” Stanisława Wyspiańskiego w praktyce scenicznej*).

Perspektywy badawcze to trzeci blok prac, które dotyczą rozwoju i krystalizowania się metodologii badawczej (Barbara Kamińska: *Od intuicji do badań obiektywnych w logopedii artystycznej*), zasad projektowania badań interdyscyplinarnych (Natalia Siudzińska, Marzena Stępień, Olga Jauer-Niworowska, Joanna Peradzyńska: *Metodologiczna interdyscyplinarność w logopedii na przykładzie badań fonacji*) oraz poszerzania się pola badawczego logopedii (Joanna Stępień, Anita Lorenc: *Standard postępowania logopedycznego w przypadku osób transpłciowych przechodzących tranżycję – wprowadzenie do problematyki oraz propozycja procedur*).

Tom zamyka *Dygresja. Z zagadnień współczesnej komunikacji językowej* – interesująca propozycja typologii odmian języka wyrastająca z założeń pragmatyki językowej (Paweł Nowak: *Między skutkiem a intencją. Pragmalingwistyka odbiorcy i odbiorczyni w interakcjach językowych i społecznych*).

Prezentowana publikacja jest pierwszym tomem serii wydawniczej „Logopedia jako Nauka” i otwarciem dyskusji nad metodologią wielospecjalistycznych, inter- i transdyscyplinarnych badań nad uwarunkowaniami rozwoju i zaburzeń mowy. Wierzę, że cykl konferencji naukowych i publikacji pokonferencyjnych pod patronatem Rady Języka Polskiego i Polskiej Akademii Nauk będzie ważnym głosem w dyskusji nad metodologią badań logopedycznych i kolejnym krokiem w drodze do wyodrębnienia się logopedii jako osobnej dyscypliny naukowej.

Miłym obowiązkiem redaktora są podziękowania Osobom, których starania sprawiły, że udało się zorganizować pierwszą konferencję logopedyczną pod egidą RJP i PAN oraz wydać pierwszy tom serii „Logopedia jako Nauka”. Dziękuję Pani Profesor Katarzynie Kłosińskiej, przewodniczącej Rady Języka Polskiego, za wszelkie wsparcie udzielane działaniom naszego Zespołu. Dziękuję wiceprzewodniczącej Zespołu Rozwoju i Zaburzeń Mowy Pani Profesor Marzenie Stępień za współpracę przy opracowywaniu koncepcji cyklu konferencji naukowych oraz serii wydawniczej. Dziękuję Pani dr Urszuli Jęczeń, sekretarz Zespołu, za pomoc w zebraniu artykułów i przygotowaniu tomu do druku. Dziękuję Pani mgr Dagmarze Banasiak, sekretarz RJP, za serdeczną życzliwość i skuteczną pomoc w dopełnieniu niezbędnych formalności związanych ze zorganizowaniem konferencji i publikacją monografii pokonferencyjnej. Dziękuję wszystkim Referentom za zgłoszenie interesujących wystąpień konferencyjnych oraz owocną dyskusję, a także Autorom, którzy przygotowali swe prace do druku. Dziękuję Pani Redaktor Teresie Dunin za językową redakcję całego tomu i wnikliwą korektę. Wyrazy wdzięczności składam Panu Profesorowi Edwardowi Łuczyńskiemu za trud włożony w przygotowanie recenzji wydawniczej tego tomu.

Jestem przekonana, że pierwszy tom serii „Logopedia jako Nauka”, który jest owocem pracy tak wielu osób, przyniesie spodziewany pożytek i rozwinie dyskusję nad metodologią badań logopedycznych, a zawarte w nim prace poszerzą horyzont refleksji logopedycznej, stając się podstawą do wyznaczenia najwyższych standardów naukowych i etycznych w badaniu biologicznych uwarunkowań mowy. Max Planck (1858–1947), laureat Nagrody Nobla w dziedzinie fizyki z 1918 r., powiedział: „To nie posiadanie prawdy, lecz poczucie sukcesu towarzyszące jej poszukiwaniu wzbogaca szukającego i przynosi mu szczęście”. Niechaj te słowa o poszukiwaniu utwierdzą nas w przekonaniu, że zainicjowany cykl konferencji metodologicznych oraz seria wydawnicza „Logopedia jako Nauka” spełnią swoją misję.

Jolanta Panasiuk